

Çokkültürlülük Bağlamında Ortaöğretim İngilizce Ders Kitaplarının İncelenmesi¹

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	28.10.2019	30.05.2020	01.06.2020

Derya Özen ² ve Miray Dağyar ³
Akdeniz Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, İngilizce ders kitaplarında gündelik yaşam, kişiler arası ilişkiler, değer, inanç ve tutumlar, beden dili, toplumsal gelenekler, ritüel (adet haline gelmiş) biçimini almış davranışlar ve coğrafya gibi öğelere, küreselleşmeyi ve dünya vatandaşlığını odağa alan çokkültürlü bir bakış açısıyla ne sıklıkta yer verilmiş olduğunu ortaya koymak amaçlanmaktadır. Araştırma, kuramsal analitik araştırma olarak desenlenmiş nitel bir çalışmadır. 2018-2019 öğretim yılında, ortaöğretim hazırlık, 9, 10, 11 ve 12. sınıfta kullanılan İngilizce öğrenci kitabı, çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitaplarında bulunan metinler, okuma, yazma, konuşma ve dinleme alanlarına göre, ilgili kitaplardaki görselleri de kapsayacak şekilde incelenmiştir. Belirlenen ders kitaplarında yer alan çokkültürlülük öğelerinin analizinde, nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı, Kullanıcı/Öğrenen Yetileri bölümünde ele alınan sosyokültürel bilgi başlığı altındaki maddeler, çokkültürlülüğü belirleyici ölçütler olarak temel alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, incelenen kitaplarda en fazla değerler, inanışlar ve tutumlar kategorisi, en az kişiler arası ilişkiler kategorisine yönelik öğelere yer verilmiştir. Çokkültürlülük öğelerine, en fazla “Progress Preparatory Class” öğrenci ve çalışma kitaplarında, en az ise “Count Me In 12. Grade” öğrenci ve çalışma kitaplarında yer verilmiştir. Sonuç olarak, ders kitaplarında kültürel öğelerin dağılımında nitelik ve nicelik bakımından dengesizlik olduğu ve bulguların ortaöğretim yabancı dil öğretim programlarının hedefleri ve çokkültürlülüğün temel ilkeleri ile uyumadığı söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Avrupa dilleri ortak çerçeve programı, Avrupa dil portfolyosu, kültür, çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim.

¹Bu araştırma, ilk yazarın “Çokkültürlülük Bağlamında Ortaokul İngilizce Ders Kitaplarının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

²*Sorumlu Yazar:* Bilim Uzmanı, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta: deryasezer7@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7368-769X>

³Dr. Öğr. Üyesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı, E-posta: mdagyar@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7129-9236>

Sınırların ortadan kalktığı, kültürlerin iç içe geçtiği küreselleşen dünyada, iletişim gereksinimi giderek artmış, bir veya birden fazla yabancı dil bilmek her geçen gün daha da önemli duruma gelmiştir. Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde çağın gereksinimlerine yanıt verebilecek yeni yöntem, yaklaşım veya teknik arayışları ve çalışmaları, her geçen gün daha fazla önem kazanmıştır. Diğer yandan, dil ve kültür arasındaki güçlü ilişkinin yabancı dil eğitimi programlarında saf dışı bırakılmaması gerektiği görüşünün yaygın şekilde kabul edilmesi, yabancı dil öğrenme ve öğretmede kültürel boyutu önemli bir yere konumlandırmıştır (Buttjes, 1991; Çelik ve Erbay, 2013; Günday, 2013).

Dil ve kültürü birbirinden ayrı ele almak olanaksızdır. Dil, kültürün aktarıcısıdır; kültür de dilin söz dizimi ve varlığına kaynaklık eden, dil kullanımını anlamlı kılan olgudur. Yabancı dil ise, farklı toplumların dünyasına, düşünme sistemlerine ve kültürlerine bakabilmeyi sağlayan penceredir. Kendi kültüründen farklı bir kültürü, hatta kültürleri keşfetme sürecidir. İngilizce, küresel bir iletişim dili olduğu için sanattan spora, eğitimden ticarete birçok farklı alanda kullanılmakta, birçok farklı topluma ve dolayısıyla kültüre aşına olunmasına olanak sağlamaktadır. Diğer bir deyişle günümüz dünyasında İngilizce, uluslararası ortak bir iletişim dili (lingua franca) ve küresel bir dil olarak çokkültürlü bağlamda iletişim aracı olarak kullanılmaktadır (Tran ve Duong, 2018). Bu durum, yabancı dil eğitiminde İngilizcenin anadil olarak kullanıldığı ülkelerin dışındaki diğer ülkelerin kültürlerini de dil öğretimi kapsamına alan, çokkültürlü bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Tarih boyunca kültürler hiçbir zaman birbirleriyle ilişkisiz ya da kapalı yapıda olmamışlardır. Toplumlar sürekli bir etkileşim içindedir. Çünkü çokkültürlülük; dil, din, milliyet veya etnik köken bakımından farklı grupların aynı topluma, öz varlıklarından ve haklarından ödün vermeden, tabii olma durumunu belirtmek için kullanılmaktadır. Çokkültürlülük, farklı kültür, dil, din ve etnik kökene sahip grupların bir toplum içinde eşit haklarla var olması gerektiği düşüncesini destekleyen görüştür (Wagner ve Geraldine, 2013). Çokkültürlük, Carlson, Rabo ve Gök'e (2011) göre, farklılığı toplumun zenginliği olarak gören, küresel anlayışa sahip toplumların çokkültürlü olduğunu betimlemek için kullanılan bir terimdir.

Günümüzde çokkültürlülük, farklı kültürlere ayrımcılığın olmadığı, önyargıyla yaklaşmadığı, hiçbir kültürün bir diğerinden üstün kabul edilmediği, bir ülkenin ulusal kimliğinin çeşitli kültürlerin karmasından oluştuğu bir düzeni belirtmektedir. Bir ülkede bu düzeni sağlayabilmek ancak devlet ve kurumların karışmasıyla olanaklı olabilir. Çokkültürlülük bu anlamda toplumun bir özelliğinden çok, devletin yürüttüğü bir siyasi programdır (Doytcheva, çev. 2016). Bu noktada alanyazında çokkültürcülük kavramı ortaya çıkmaktadır. Çokkültürlülük toplumsal bir durumu anlatırken, çokkültürcülük ülke politikasına işaret etmektedir. Çokkültürlü toplum, toplumun bir gerçeğini yansıtmaya açısından kültürel çeşitliliğe vurgu yaparken, çokkültürcülük o toplumdaki kültürel çeşitlilik olgusuna yönelik ne olması gerektiği konusundaki felsefi görüşleri, tepkileri ortaya koymaktadır (Canatan, 2009). Dolayısıyla çokkültürcülük kavramının, kullanıldığı coğrafyaya göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Örneğin, Amerika'da dışlanmış grupları toplumda görünür

kılma durumunu, Kanada'da yerleşmiş bir yasal kavramı, Avusturalya'da toplum olarak etnik farkındalığı sağlayan yasaları belirtmektedir. Çokkültürcülük sonuç olarak kültürel çeşitlilikten beslenen eşitliğin, politik olarak kabul edilmesi olarak tanımlanabilir. Günümüzde çoğu ülke, kültürel bakımdan çeşitlilik göstermekte ve devlet politikası olarak da çokkültürcülük korunmaktadır. Kymlicka'e (çev. 2020) göre dünyada bağımsız 184 ülke, bünyelerinde 600 yaşayan dil grubu ve 5000 etnik grup barındırmaktadır. Bu da dünyadaki çokkültürlülüğün durumunu ortaya koymaktadır. Çokkültürlülük kavramı üzerine yapılan çok sayıda tanımdan hareketle çokkültürlülük; tek ulus, tek ulus içinde hâkim olan kültürün özelliklerini taşımayan birden fazla topluluk ve kültürel alt yapısı ne olursa olsun, toplumun tamamının aynı hak, özgürlük ve sorumlulukları elde etmesi düşüncesinin belleklerde ve yasalarda yerini bulması olarak özetlenebilir.

Çokkültürlülüğün oldukça eski bir tarihi olmasına karşın, çokkültürlülük kavramı eğitim alanında son yüzyılda yer edinmeye başlamış ve bu kavramın tek kültürlü eğitime göre olumlu yönleri vurgulanmıştır (Parekh, 2002). Tek kültürlü eğitimin, bireylerde duyarsızlığı ve saldırganlığı körüklediği ve eleştirel düşünmeyi engellediği, çokkültürlü eğitimin ise bireylerde demokratik, barışçıl karakter oluşmasına katkı sağladığı savunulmaktadır (Parekh, 2002; Tuncel ve Balcı, 2016). İnsanın özünde çokkültürlü bir varlık olması, eğitimde çokkültürlülüğün gereklilik ve zorluklarıyla başa çıkabilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum da eğitim biliminde çokkültürlü bilinci desteklemektedir (Uygur, 1996). Nitekim eğitim biliminin çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin, öğretmenlerin, akademisyenlerin ve okul yöneticilerinin eğitimde çokkültürlülük algısı, farkındalığı ve tutumunun olumlu ve yüksek düzeylerde olduğu söylenebilir (Arslan ve Çalmaşur, 2018; Bulut ve Sarıçam, 2016; Sinan, 2019; Taştekin ve diğ., 2016).

Avrupa Birliği, tekkültürlülük yerine çokkültürlülüğü savunarak birliğin içinde, sınırları kaldırıp yurttaşlarını birbirlerine yakınlaştırmayı hedeflemektedir. Bu nedenle üye ülkeler arasında siyasal ve ekonomik işbirliğinin yanı sıra, sosyal olarak bütünleşme de aynı derecede önemli kabul edilmiştir. Avrupa Konseyi, yabancı dil eğitimi alanında yaptığı çalışmalarda dil eğitimine kültürel ve sosyokültürel boyutu da ekleyerek çokkültürlü ve çokdilli bir Avrupa toplumu yaratmayı başlıca eğitim hedefi olarak belirlemiştir (Günday, 2013). Avrupa Konseyi'nin hazırladığı Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı'nda (ADOÇP) kültürlerarası farkındalık ve kültürlerarası beceri kavramları tanımlanarak kültürel öğelerin dil eğitimi içerisindeki önemi vurgulanmıştır. Ancak kültür, kapsamı geniş bir olgudur ve kültürün İngilizce dersi öğretim programlarına bütün yönleriyle aktarılabilmesi olanaklı değildir. Öğretim programlarının öğretme-öğrenme sürecine aktarılmasını sağlayan ve temel öğretim materyali olan ders kitaplarında ise, kültürün tüm yönleriyle aktarılması durumu daha da güçleşmektedir. Ancak ders kitapları, öğrencilere kültürlerarası farkındalık kazandırmada ve farklı kültürlere karşı anlayış geliştirmede etkili olabilmektedir. Farklı kültürlere eşit uzaklıkta yaklaşması, genelleme ve önyargıya neden olmaması ve sunulan içeriğin nitelik bakımından yeterli olması, ders kitabı için önemli ölçütlerdir (Çakır, 2010). Saraç ve Arıkanç (2010), İngilizce ders kitapları

seçiminde, kitaplarda yer alan kültür bilgisinin nicelik ve nitelik bakımından yeterli ve güncel olması, genelleme ve basmakalıp düşüncelere yol açmayacak nitelikte olması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca ders kitaplarının öğrencilerde davranış biçimleri, değer yargıları ve inançlara karşı kültürel açıdan olumlu tavır geliştirmelerine katkıda bulunacak özelliklere sahip olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Ana dili İngilizce olmayan farklı ülkelerde yapılmış benzer çalışmalar da incelenmiştir. Dybiec (2005) çalışmasında, üniversite düzeyinde yabancı dil ders kitabı olarak kullanılan İngilizce ve Almanca kitaplarının kültürel içerikleri hangi açıdan ve nasıl ele aldığını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda, ders kitaplarının rolünün, öğrenciye yalnızca hedef kültürün dünyasına turist rehberi kitabı gibi rehberlik etmek yerine, hem kültürlerarası farklılıkları sunmak ve açıklamak hem de öğrencilerin kültürlerarası farkındalığını artırmak olduğu öne sürülmektedir. Virsa (2016) çalışmasında, ortaöğretim düzeyindeki İngilizce ders kitabının içerik, kullanılan yöntemler, özendirilen beceriler ve değerlerin, öğrencilere hedef kültürü öğretmede ne ölçüde etkin olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre, incelenen ders kitabının sunulan değerler üzerinden karşılaştırma yapma ya da eleştirel düşünmeye yönlendirmediği için tek boyutlu; İngilizcenin resmi dil olduğu en az üç ülkenin kültürüne ait öğelere yer verdiği için küresel; kültürlerarası içeriklere ve çelişkili konulara yer vermekten kaçındığı ve kültürel yayılmacılığı özendirdiği için olumsuz eğilimlerinin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca incelenen kitapta dört dil becerisinin etkin şekilde yer aldığı fakat kültürel farkındalığın tamamen göz ardı edildiği de ulaşılan sonuçlar arasındadır. Bateman ve Mattos (2006) da çalışmalarında, ders kitaplarına çok sayıda çokkültürlülük öğesinin eklenmesinin, öğrencilerin farklı kültürden insanlara karşı saygı ve anlayışını artırdığını, dolayısıyla da kitapların yabancı dil öğrenmeye daha fazla katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Türkiye’de, İngilizce ders kitaplarında kültürel çeşitliliğin ele alındığı akademik çalışmalarda, (Bulut ve Arıkan, 2015; Çakır, 2010; Çelik ve Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Erdoğan, 2015; Seban ve Uyanık, 2016; Üzülmez ve Karakuş, 2018), daha çok hedef dile ait kültürel öğelere yer verildiği ve çokkültürlülük öğelerine çok az yer verildiği görülmüştür. Alanyazında da belirtilen bu eksikliği giderebilmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığınca (MEB), 2011-2018 yılları arasında İngilizce dersi öğretim programı ve İngilizce ders kitapları, ADOÇP ve Avrupa Dil Portfolyosu’na (ADP) koşut olarak yeniden gözden geçirilmiş ve yenilenmiştir.

Yapılan bu çalışmada, yenilenmiş ortaöğretim İngilizce ders kitaplarında yer alan okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerine yönelik metin ve etkinliklerde çokkültürlülüğe ne ölçüde yer verildiğini belirlemek amaçlanmaktadır. Ek olarak kitaplarda bulunan görseller de çokkültürlülük bakımından ele alınmıştır. Çokkültürlülüğü simgeleyen öğeler ana hatlarıyla gündelik yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inanışlar ve tutumlar, beden dili, toplumsal gelenekler, ritüel halini almış davranışlar, ulusal coğrafi etkenler ve tektipleştirme olarak belirlenmiştir (Council of Europe-CoE, 2003). Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma problemi, 2018-2019 öğretim yılında, MEB’e bağlı ortaöğretim

kurumlarında kullanılan İngilizce ders kitaplarında, çokkültürlülük öğelerine ne ölçüde yer verildiğini belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Eğitimin en önemli araçlarından biri olan ders kitapları, ders sürecinde öğrenciye rehberlik eden kaynakların başında gelmektedir. Ders kitapları, öğretim programlarındaki hedeflerin somut hale getirildiği; dil işlevlerinin, konuların, dilbilgisinin, sözcük bilgisinin, beceri alanlarının ve alıştırmaların ders hedefleri ve hedef öğrenci grubuna göre seçilip düzenlendiği; dersin aşamalarını, öğretim sürecini, öğretmen ve öğrenci etkileşimini belirleyen; uygulama sürecinde farklı çalışma biçimleri ve araç-gereç kullanımıyla desteklenen öğretim malzemeleridir (Genç, 2002). Özellikle yabancı dil kitapları -MEB yabancı dil eğitimi politikaları dahilinde- öğrencinin hedef dilde pratik yapmasını sağlaması, dört temel dil becerisini (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) kapsamaması, farklı dilsel etkinliklere yer vermesi ve en önemlisi iletişimsel becerileri kazandırmaya yönelik görevler içermesi bakımından önemlidir. İngilizce dersi öğretim programı ve ders kitapları, ADOÇP gerekliliklerine göre hazırlanmıştır (MEB, 2018). ADOÇP, Avrupa'da çokdillilik ve çokkültürlülüğü geliştirmeyi ve muhafaza etmeyi hedefleyen Avrupa Konseyi'nin öneri (tavsiye) kararları sonrasında geliştirilmiştir. ADOÇP'ye dayalı olan ADP, dil öğretimini, öğrenenlerin kendi öğrenmelerinden sorumlu olduğu, kendi öğrenme sürecini değerlendirebildiği, kültürlerarası farkındalık geliştirebildiği ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele almaktadır. Başka bir deyişle ADP, yabancı dil eğitiminde yalnızca dille ilgili yeterliklerin kazanılmasına odaklanmamakta, aynı zamanda kültürlerarası iletişimi sağlamaya yönelik bilgi, beceri ve tutumları belirli kategoriler altında ve belirli ölçütlere göre tanıtarak bunların kazandırılmasını hedeflemektedir. Bu nedenle Türkiye'de uygulanan İngilizce dersi öğretim programının somutlaştırılmış biçimi olan İngilizce ders kitaplarının hedef ve içeriklerinin, ADOÇP'ye göre hazırlanmış olan ADP'nin gerekliliklerini karşılayacak nitelikte olması beklenmektedir.

İngilizce ders kitapları, ülkemizde yabancı dil eğitiminde kullanılan temel araç olduğu için, dil öğrenme sürecinde sınırlı da olsa, öğrencinin en önemli etkileşim kaynaklarından biridir. Bu nedenle içeriğinin titizlikle hazırlanması ve mümkün olduğunca zenginleştirilmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmanın, ADOÇP'ye göre yabancı dil eğitiminin amaçlarından biri olan kültürel farkındalığı artırma konusunun, ortaöğretim yabancı dil öğretim programında ne kadar yer bulduğu sorusuna dikkat çekebilmesi ve bundan sonraki İngilizce ders kitaplarının hazırlanma aşamasına kaynak olabilmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, veri kaynağı, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi başlıklarına yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli, ortaya konulan bir durumun analiz edilmesini sağlayan kuramsal analitik araştırma modelidir. Kuramsal analitik araştırma modelinin temele aldığı soru, Durum nedir? türünde sorulardır (Demir, 2012; Neel, çev. 1981; Öztürk ve Özkan, 2018). Kuramsal analitik araştırma modelinde desenlenen çalışmalarda, bu sorunun altında, nitel yaklaşıma dayalı olarak araştırılan konuda varolan durumu ortaya koymak, alanyazın ışığında tartışmak ve eleştirel bir analiz gerçekleştirmek amaçlanır (Erdoğan, 2020). Dolayısıyla yapılan çalışma, incelenen İngilizce ders kitaplarının çokkültürlülük açısından durumunu ortaya koymak ve mevcut durumu analiz etmek için, kuramsal analitik araştırma olarak desenlenmiş nitel bir çalışmadır. Araştırma verilerini toplamak için, doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılan olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizidir ve eğitimle ilgili yapılan araştırmalarda, ders kitapları veri kaynağı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Veri Kaynağı

Yapılan araştırmanın veri kaynağını, 2018-2019 öğretim yılında ortaöğretim kurumlarında İngilizce dersinde kullanılması kararlaştırılan ve MEB'in 28.05.2018 ve 25.06.2018 tarihli Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmış olan bütün öğrenci çalışma kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada, amaçsal örnekleme yönteminin altında ölçüt örnekleme uygun şekilde veri kaynağı oluşturulmuştur. Ölçüt örnekleme göre, veri kaynağına ilgili tarihli Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmış ortaöğretim İngilizce ders kitapları dahil edilmiş, diğer kitaplar veri kaynağının dışında bırakılmıştır. Belirtilen kitapların isimleri ve yazarları aşağıda verilmektedir:

25.06.2018 tarihinde Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan karar gereğince kullanılması kararlaştırılan, MEB Yayınları olarak basılan kitaplar: "Progress Preparatory Class" Ortaöğretim Hazırlık Sınıfı Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Demirbilek ve diğ., 2018); "Progress 9. Class B1/B1+" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Özsavaş ve diğ., 2018); "Teenwise 9" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Bulut, Şentürk, Baydar-Ertopçu ve Umur-Özadalı, 2018); "Count Me In 10. Grade" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Çimen, Tigin, Demir, Çokçalışkan ve Fındıkçı, 2018); "Silver Lining 11" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Akdağ, Ertopcu, Bektaş, Özadalı ve Kaya, 2018); "Count Me In 12. Grade" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Çimen ve diğ., 2018) ve Gizem Yayıncılık tarafından basılan "Ortaöğretim İngilizce 10" Öğrenci Ders Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı ve Öğretmen Kılavuz Kitabı (Karataş, 2018).

Veri Toplama Aracı

Çalışmada, çokkültürlülük öğelerinin belirlenmesi için İngilizce dersi öğretim programlarının dayanağı kabul edilen ADOÇP (CoE, 2003) esas alınarak hazırlanmış olan Çokkültürlülük İnceleme Formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çokkültürlülük İnceleme Formu, ilgili öğelerin kitaplarda bulunma durumunu belirlemeye yönelik var/yok şeklinde işaretlemeye izin veren bir kontrol listesi şeklinde hazırlanmıştır. ADOÇP’de, Kullanıcı/Öğrenen Yetileri bölümünde ele alınan sosyokültürel bilgi başlığı altındaki maddeler incelenmiş ve araştırmaya konu olan ölçütler, yedi ana başlık halinde kategorize edilmiştir. Bu ölçütlerin yanı sıra, kültürel içeriklerin değerlendirilmesi için Byram (1997) tarafından hazırlanan ve Dybiec (2005) tarafından geliştirilen kültürel öğeler kontrol listesi incelenmiş ve listenin ADOÇP’den alınan sosyokültürel bilgi bölümünü tamamlar nitelikteki maddeleri, veri toplama aracı ölçütlerine dahil edilmiştir. Hazırlanan veri toplama aracıyla elde edilen bulgular, tek tek kayıt altına alınmıştır. Araştırmada, bu öğelerin dil öğrenme sürecine katkısının olup olmadığı üzerinde durulmamıştır. Ölçüt listesine dahil edilen tüm maddelerin, çokkültürlülüğü belirlemede ölçüt olarak araştırmanın veri toplama aracı olabileceğine yönelik, ikisi Eğitim Bilimleri, biri Yabancı Dil alanında doktora yeterliğine sahip olan üç uzmanın görüşü alınmıştır. Tablo 1’de çokkültürlülük öğelerini gösteren ana ve alt ölçütlerin yer aldığı Çokkültürlülük İnceleme Formu verilmiştir.

Tablo 1

Çokkültürlülük İnceleme Formu

		Bulunma Durumu
Gündelik Yaşam	Yiyecek ve İçecekler (Yemek Zamanları, Sofra Adabı) Çalışma Saatleri ve Uygulamaları Resmî Tatiller Boş Zaman Etkinlikleri	
Yaşam Koşulları	Yaşam Standartları (Bölgesel, Sınıfsal ve Etnik Farklılıklar) Barınma Olanakları Refah durumları	
Kişiler Arası İlişkiler	Toplumun Sınıfsal Yapısı ve Sınıflar Arasındaki İlişki Aile Yapısı ve Ailevi İlişkiler, Nesiller Arası İlişkiler Cinsiyetler Arası İlişki İş Ortamındaki İlişkiler Toplum ile Polis ve Resmî Görevliler Arasındaki İlişki İrk ve Toplum İlişkileri Siyasi ve Dini Gruplar Arasındaki İlişki	

(devam ediyor)

Tablo 1 (devam)

	Bulunma Durumu
Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	Toplumsal Sınıf Meslek Grupları Sağlık Bölgesel Kültür Güvenlik Kurumlar Gelenek veya Toplumsal Değişim Tarih (özellikle ikonlaşmış tarihi kişiler/olaylar) Azınlıklar Ulusal Kimlik Yabancı Ülkeler, Devletler, İnsanlar Politika Sanat Din Mizah
Beden Dili	Sözsüz İletişim (el/kol hareketi, yüz ifadesi, duruş, göz teması gibi dil dışı iletişim unsurları)
Toplumsal Gelenekler	(Örn. misafir olmada) Dakiklik Hediyeleşme Giyim- Kuşam Yiyecek – İçecek İkramı Davranış ve Konuşma Adetleri ve Yasaklar Kalış (ziyaret) Süresi Vedalaşma
Törensel Davranışlar	Dini Tören ve Ayinler Doğum / Evlilik / Ölüm Törenlerde Seyircilerin Tutumu Kutlamalar / Festivaller / Danslar
Ulusal Coğrafya	İnsanlar Tarafından Önemli Kabul Edilen Coğrafi Faktörler
Tekipleştirme	Ulusa Ait Tipik Bakış Açısı veya Semboller

CoE (2003, ss. 102-103), Dybiec (2005, s. 94)

Tablo 1’de yer alan veri toplama aracı kullanılarak törensel davranışlar kategorisine ilişkin verinin ele alınışı aşağıda bir örnekle açıklanmaktadır.

My favorite festival is Diwali. It’s also called the Festival of Lights. It’s the biggest celebration in India. All the houses are cleaned and then lots of candles and oil lamps are lit in each room. Families come together and exchange gifts. In the evening, there are thousands of candles in streets. Moreover, fireworks are let off everywhere. The atmosphere is fascinating. And don’t miss the festival food ladoos. They’re ball-shaped sweets. Yummy! (Ortaöğretim İngilizce 10 Ders Kitabı, Tema 7, s. 99).

Metinde Hindistan'ın en büyük festivali olan Diwali anlatılmakta, festival boyunca yapılacak olan temizlik, ışıklandırma, hediyeleşme, akşam etkinlikleri ve festival yiyecekleri ile ilgili ayrıntılardan söz edilmektedir. Bu nedenle metin, "Kutlamalar, festivaller, danslar" alt kategorisine kayıt edilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Yapılan araştırmada, ortaöğretim hazırlık, 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrenci ve çalışma kitapları, dört temel dil becerisi (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) ekseninde incelenmiştir. Öğretmen kılavuz kitaplarından yalnızca dinleme ve video metinlerine ulaşmak için yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra, kitaplarda yer alan görseller de incelenmiştir.

Çalışmanın veri toplama süreci iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada, çalışılacak kitapların araştırmacılar tarafından incelenebilmesi amacıyla ele alınacak çokkültürlülük öğeleri için ilgili alanyazın incelenmiş ve dokuz ana ile 46 alt kategoriden oluşan bir ölçüt listesi hazırlanmıştır. Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında araştırmacılar tarafından belirlenen ölçütlere göre kitaplar incelenmiştir. Çokkültürlülük öğelerinin yer alma sayısı belirlenirken paragraf bazında değil, bölüm bazında çalışılmıştır. Her bir bölümün barındırdığı çokkültürlülük ile ilgili öğeler sayısal olarak belirlenirken paragraflar ayrı ayrı sayılmamış, tek bir bölüm olarak kabul edilmiştir. Sonuç olarak 4085 çokkültürlülük içeren metin ve etkinlik için veri seti oluşturulmuştur.

Çalışmanın geçerliğini sağlamak amacıyla araştırma problemleri çerçevesinde geniş bir alanyazın taraması yapılmış, örneklem seçiminde ortaöğretimde İngilizce ders ve çalışma kitabı olarak kullanılan tüm kitaplar örnekleme dâhil edilmiştir. Çalışmada oluşturulan veri setinin geçerliğini sağlamak amacıyla her bir çokkültürlülük kategorisi altına kaydedilen paragraf ve cümlelerin çokkültürlülük içerip içermediklerine ilişkin doğruluklarını test etmek için de uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca çalışmada kullanılan ölçüt listesinin görünüş geçerliği için de Eğitim Bilimleri Bölümünden iki, Yabancı Diller Eğitimi Bölümünden bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Güvenirliği sağlamak için ise, oluşturulan kavramsal çerçeveye uygun veri analizi yönergeleri ve ölçüt listesinden yararlanılarak araştırmacılar tarafından, farklı zamanlarda üç kez (ikişer ay arayla) veri seti kodlanmış ve kodlama benzerlik ve farklılıkları dikkate alınarak zamana bağlı değişmezlik ölçütünü temele alan güvenilirlik analizi, farklı zamanlarda yapılan kodlamalardaki benzerlik yüzdesi hesaplanarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın veri analizinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, daha önceden geliştirilmiş temalar ve kodlar yardımıyla verilerin elde edildiği kaynaklardan doğrudan alıntılara yer verilerek verilerin analiz edildiği bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada öncelikle incelenen kitaplardaki metinler, dört temel dil becerisine göre sınıflandırılmıştır. Metin sayısının belirlenmesi için her bir araştırma bölümü, metinlerin uzunluğu dikkate alınmadan bir bütün olarak ele

alınmıştır. Metin sayımı sürecinde, görsellerin sayısının belirlenmesi için de aynı süreç izlenmiştir. Daha sonra metinlerin her biri dikkatle incelenmiş, çokkültürlülük içerdiği belirlenen metinler, çokkültürlülük kategorilerine göre sınıflandırılmıştır. Son olarak, metinlerdeki çokkültürlülük öğelerinin belirlenen kategorilere göre tekrarlanma sıklığı kaydedilmiştir. Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için, oluşturulan veri seti araştırmacılar tarafından farklı zamanlarda üç kez analiz edilmiş ve yapılan kodlamaların benzerlik ve farklılıkları dikkate alınarak kodlamalar arası benzerlik yüzdesi (uyuşum yüzdesi, Miles ve Huberman, 1994) hesaplanmıştır [Güvenirlilik= (Benzer kod sayısı / toplam (benzer + farklı) kod sayısı) x 100]. Yapılan güvenilirlik hesaplaması sonucunda, çalışmanın benzerlik yüzdesinin % 85 olduğu belirlenmiştir. Zamana bağlı değişmezliği ölçüt alan güvenilirlik analizleri, zaman içinde değişiklik göstermeyen yazılı doküman incelemesi gibi çalışmalarda kullanılmakta ve kodlamada güvenilirlik yüzdesinin 70'ten yüksek olması beklenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bulgular

Araştırmada ele alınan kitapların her biri on temadan oluşmaktadır. Yalnızca "Progress Preparatory Class" öğrenci ve çalışma kitabı 20 temadır. Öğrenci kitaplarında bulunan bütün temalar, hedeflenen dilsel işlevleri, dört temel dil becerisi üzerine yapılmış kazanımları ve sesletim çalışmalarını kapsayacak şekilde ve görsellerle desteklenmiş olarak sunulmaktadır. Her temada etkileşimli tahtada yapılabilecek belirli alıştırmalar yer almaktadır. Çalışma kitaplarında dinleme ve sesletim etkinliklerine ("Ortaöğretim İngilizce 10" dışında) yer verilmemiştir. Öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci kitabı ve çalışma kitabının birleşiminden oluşan, bütün alıştırmaların doğru yanıtlarının yer aldığı, dinleme etkinliklerinin metinlerinin yazılı olarak sunulduğu, öğretmene dersin işlenişi ile ilgili bazı önerilerde bulunan rehber kitap niteliğindedir. Araştırmada öğretmen kılavuz kitabı, yalnızca dinleme etkinliklerinin yazılı metinlerine ulaşmak için kullanılmıştır. Buna göre, araştırmadan elde edilen bulgular araştırma problemleri çerçevesinde aşağıda verilmektedir:

Dört Temel Dil Becerisi Sınıflandırmasına İlişkin Bulgular

İncelenen kitaplardaki dört temel dil becerisi sınıflandırılmasına dayalı metin sayıları ve çokkültürlülük öğelerinin Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2

İncelenen Ders ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Metin ve Etkinliklerin Dört Temel Dil Becerisi Sınıflamasına Göre Sayıları

	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Prog. Prep. C. Ders K.	284	398	232	122
Çalışma Kitabı*	218	325	4	-
Prog. 9. Class Ders K.	56	116	74	31
Çalışma Kitabı	36	102		-

(devam ediyor)

Tablo 2 (devam)

	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Teenwise 9 Ders K. Çalışma Kitabı	107 129	62 115	67 -	21 -
Count Me In 10 Ders K. Çalışma Kitabı	123 53	114 62	67 -	15 -
Orta. İng. 10 Ders K. Çalışma Kitabı	68 29	69 55	77 40	22 9
Silver Lining 11 Ders K. Çalışma Kitabı	119 136	51 67	77 -	21 -
Count Me In 12 Ders K. Çalışma Kitabı	81 62	46 41	49 1	31 1
Toplam	1.501	1.623	688	273

*Progress Preparatory Class öğrenci ve çalışma kitapları 20 üniteden oluşmaktadır. Diğer kitaplar 10 üniteden oluşmaktadır.

Tablo 2'ye göre, genel olarak kitaplarda en fazla yazma (1623 kez), en az dinleme (273 kez) etkinliklerine yer verildiği görülmektedir. Eldeki bulgulara göre nicelik olarak dört temel dil becerisine en çok "Progress Preparatory Class" öğrenci ve çalışma kitabında (1583 kez) yer verildiği görülmektedir; ancak sayının yüksekliğinde, kitabın ünite sayısının diğer kitaplardan iki kat fazla olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Dört temel dil becerisinin en az yer aldığı kitabın "Count Me In 12. Grade" öğrenci ve çalışma kitabı (312 kez) olduğu görülmektedir.

Çokkültürlülük Kategorilerine İlişkin Bulgular

Ortaöğretim İngilizce ders kitapları, çokkültürlülük kategorilerini oluşturan gündelik yaşam, yaşam koşulları, kişiler arası ilişkiler, değerler, inanışlar ve tutumlar, beden dili, toplumsal gelenekler, törensel davranışlar, ulusal coğrafya ve tektipleştirme kriterleri bazında incelenmiş, elde edilen bulgular tablolar halinde gösterilmiştir. Öğrenci ve çalışma kitaplarındaki dört temel dil becerisine yönelik etkinliklerde ve öğretmen kılavuz kitabında bulunan dinleme metinlerinde yer verilen çokkültürlülük öğelerinin sayısı, kitapların sınıf düzeylerine göre Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3

Kitapların Sınıf Düzeylerine Göre Çokkültürlülük Öğelerinin Sayısal Dağılımı

Kategoriler	Ortaöğretim Ders Kitapları*							Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	
Gündelik Yaşam	1	4	9	12	3	2	-	31
Yaşam Koşulları	-	1	6	4	-	2	3	16
Kişiler Arası İlişkiler	-	1	-	1	-	-	-	2
Değerler, İnanışlar Tutumlar	61	16	32	10	5	35	5	164
Beden Dili	3	-	-	-	3	6	2	14
Toplumsal Gelenek	15	1	2	4	11	13	1	47

(devam ediyor)

Tablo 3 (devam)

Kategoriler	Ortaöğretim Ders Kitapları ^{a*}							Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	
Törenselle Davranışlar	8	12	4	6	12	2	-	44
Coğrafya	18	5	7	-	4	2	-	36
Tektipleştirme	-	-	-	-	-	-	2	2
Toplam	106	40	60	37	38	62	13	356

^a1. Progress Preparatory Class; 2. Progress 9. Class B1/B1⁺; 3. Teenwise 9; 4. Count Me in 10. Grade; 5. Ortaöğretim İngilizce 10; 6. Silver Lining 11; 7. Count Me in 12. Grade

Tablo 3'e göre, incelenen kitaplardan çokkültürlülük öğelerine en çok "Progress Preparatory Class" (106 kez) ve "Silver Lining 11" kitaplarının (62 kez) yer verdiği görülmüştür. Çokkültürlülük öğelerine en az "Count Me In 12. Grade" kitabının (13 kez) yer verdiği görülmüştür. İncelenen kitaplarda en çok değerler, inanışlar, tutumlar kategorisinde öğelere (164 kez) yer verildiği görülmektedir. En az ise kişiler arası ilişkiler (iki kez) ve tektipleştirme kategorisinde öğelere (iki kez) yer verilmiştir.

Günelik Yaşam Kategorisine İlişkin Bulgular

Günelik yaşam kategorisi, yiyecek ve içecekler (yemek zamanları, sofrada), resmî tatiller, çalışma saatleri ve uygulamaları ile boş zaman etkinliklerini (hobiler, spor, okuma alışkanlıkları, medya) kapsamaktadır. İncelenen öğrenci ve çalışma kitaplarında yer alan günlük yaşam ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 4'te görülmektedir.

Tablo 4

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Günelik Yaşam ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Günelik Yaşam	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Yiyecek-İçecek (yemek zamanları, sofrada)	Progress Prep. C.	1	-	-	-
	Progress 9. Class	1	1	-	-
	Teenwise 9	5	2	-	1
	Count Me In 10	4	2	1	1
	Silver Lining 11	1	-	1	-
	Toplam (21)	12	5	2	2
Resmî Tatiller	Progress 9. Class	1	-	-	-
	Count Me In 10	1	-	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	-	-	3	-
	Toplam (5)	2	-	3	-
Çalışma Saatleri ve Uygulamaları	Count Me In 10.	1	-	-	-
	Toplam (1)	1	-	-	-
Boş Zaman Etkinlikleri	Progress 9. Class	1	-	-	-
	Teenwise 9	1	-	-	-
	Count Me In 10	-	2	-	-
	Toplam (4)	2	2	-	-
Genel Top. (31)		17	7	5	2

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, gündelik yaşam kategorisine tüm metinlerde toplamda 31 kez yer verildiği görülmüştür. Yiyecek ve içecekler (yemek zamanları, sofrada), okuma metinlerinde 12, yazma etkinliklerinde beş, konuşma etkinliklerinde iki ve dinleme etkinliklerinde iki kez (toplam 21 kez) yer almıştır. Resmî tatiller, okuma metinlerinde iki kez, konuşma etkinliklerinde üç kez (toplam beş kez) yer alırken yazma ve dinleme becerilerine ait etkinlik ve metinlerde yer almamıştır. Çalışma saatleri ve uygulamaları, okuma metninde yalnızca bir kez yer almıştır; fakat diğer becerilerde yer almamıştır. Boş zaman etkinliklerine okuma metinlerinde iki ve yazma etkinliklerinde iki kez (toplam dört kez) yer verilmiştir.

Dört temel dil becerisi bazında kitaplar incelendiğinde, gündelik yaşam kategorisine ait öğelere en çok okuma becerisinde (17 kez), en az dinleme becerisinde (iki kez) yer verildiği görülmektedir. Alt kategoriler incelendiğinde etkinliklerde en çok yiyecek ve içecekler (21 kez), en az çalışma saatleri ve uygulamalarına (bir kez) yer verildiği görülmektedir.

Yaşam Koşulları Kategorisine İlişkin Bulgular

Yaşam koşulları kategorisi, yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik farklılıklar), barınma olanakları ve refah durumları alt bölümlerinden oluşmaktadır. İncelenen öğrenci ve çalışma kitaplarında yer alan yaşam koşulları ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yaşam Koşulları İlgili Etkinliklerin Sayısı

Yaşam Koşulları	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Yaşam Standartları	Teenwise 9	4	1	1	-
(Bölgesel, Sınıfsal ve Etnik Farklılıklar)	Count Me In 10	2	1	1	-
	Silver Lining 11	1	-	-	-
	Count Me In 12	2	-	-	-
	Toplam (13)	9	2	2	-
Refah Durumları	Progress 9.Class	-	-	1	-
	Silver Lining 11	1	-	-	-
	Count Me In 12	1	-	-	-
	Toplam (3)	2	-	1	-
Genel Top. (16)		11	2	3	-

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, yaşam koşulları kategorisine tüm metinlerde toplamda 16 kez yer verildiği görülmüştür. Yaşam standartları, okuma metinlerinde dokuz kez, yazma etkinliklerinde iki kez ve konuşma etkinliklerinde iki kez (toplam 13 kez) yer almıştır. Refah durumları ise okuma metinlerinde iki kez ve konuşma etkinliklerinde bir kez (toplam üç kez) belirlenmiştir. İncelenen kitaplarda barınma olanakları

kategorisine ait hiçbir bulguya rastlanmadığından, bu kategori Tablo 5'e eklenmemiştir.

Dört temel dil becerisi bazında kitaplar incelendiğinde, yaşam koşulları kategorisine ait öğelere en çok okuma becerisinde (11 kez) yer verildiği, dinleme becerisinde ise hiç yer verilmediği görülmektedir.

Kişiler Arası İlişkiler Kategorisine İlişkin Bulgular

Kişiler arası ilişkiler kategorisini, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arasındaki ilişkiler, cinsiyetler arasındaki ilişkiler, aile yapısı ve ailevi ilişkiler, nesiller arası ilişkiler, toplum ile polis ve resmi görevliler arasındaki ilişkiler, ırk ve toplum ilişkileri, siyasi ve dini gruplar arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır. İncelenen öğrenci ve çalışma kitaplarında yer alan kişiler arası ilişkiler ile ilgili etkinliklerin sayısı, Tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Kişiler Arası İlişkiler ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Kişiler Arası İlişkiler	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
İrk ve Toplum İlişkileri	Progress 9.Class	1	-	-	-
	Toplam (1)	1	-	-	-
Cinsiyetler Arasındaki İlişkiler	Count Me In 10	1	-	-	-
	Toplam (1)	1	-	-	-
Genel Top (2)		2	-	-	-

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İrk ve toplum ilişkileri, okuma metinlerinde bir kez belirlenmiştir. Cinsiyetler arasındaki ilişki de yalnızca bir kez saptanmıştır. Kişiler arası ilişkiler, aile yapısı ve ailevi ilişkiler, nesiller arasındaki ilişkiler, toplum ile polis ve resmi görevliler arasındaki ilişki, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arasındaki ilişkiler, siyasi ve dini gruplar arasındaki ilişki ve iş ortamındaki ilişkiler alt kategorilerine ilişkin hiçbir bulguya rastlanmadığı için bu kategoriler Tablo 6'ya konulmamıştır.

Değerler, İnanışlar ve Tutumlar Kategorisine İlişkin Bulgular

Değerler, inanışlar ve tutumlar kategorisi, toplumsal sınıf, meslek grupları, sağlık, bölgesel kültür, güvenlik, kurumlar, gelenek ve toplumsal değişim, tarih (özellikle ikonlaşmış tarihi kişi ve olaylar), azınlıklar, ulusal kimlik, ideolojiler, yabancı ülkeler, devletler, insanlar, politika, sanat, din ve mizah alt kategorilerini kapsamaktadır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan değerler, inanışlar ve tutumlar ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Değerler, İnanışlar ve Tutumlar ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Toplumsal Sınıf	Progress Prep. C.	1	-	-	-
	Teenwise 9	1	-	-	-
	Count Me In 10	1	-	-	-
	Toplam (3)	3	-	-	-
Meslek Grupları	Teenwise 9	-	-	-	1
	Silver Lining 11	3	2	2	-
	Toplam (8)	3	2	2	1
Sağlık	Progress Prep. C.	-	1	-	1
	Count Me In 12	1	-	-	-
	Toplam (3)	1	1	-	1
Bölgesel Kültür	Progress Prep. C.	-	3	-	-
	Teenwise 9	-	-	-	2
	Count Me In 10	3	1	1	-
	Toplam (10)	3	4	1	2
Kurumlar	Progress Prep. C.	2	-	-	1
	Teenwise 9	-	-	-	1
	Silver Lining 11	1	-	-	-
	Count Me In 12	1	-	-	-
	Toplam (6)	4	-	-	2
Gelenek veya Toplumsal Değişim	Progress 9. Class	1	-	-	-
	Toplam (1)	1	-	-	-
Tarih (özellikle ikonlaşmış tarihi kişiler/ olaylar)	Progress Prep. C.	4	5	2	2
	Progress 9. Class	2	-	1	1
	Teenwise 9	4	-	-	2
	Count Me In 10	-	-	1	-
	Ortaöğretim İng. 10	1	1	-	-
	Silver Lining 11	4	1	1	1
Toplam (33)	15	7	5	6	
Ulusal Kimlik	Progress Prep. C.	2	4	-	-
	Teenwise 9	1	2	3	1
	Toplam (13)	3	6	3	1
Yabancı Ülkeler, Devletler, İnsanlar	Progress Prep. C.	15	7	2	6
	Progress 9. Class	2	-	-	1
	Teenwise 9	2	1	2	1
	Count Me In 10	1	-	-	1
	Ortaöğretim İng. 10	1	1	1	-
	Silver Lining 11	7	1	-	2
	Count Me In 12	1	-	-	-
Toplam (55)	29	10	5	11	

(devam ediyor)

Tablo 7 (devam)

Değerler, İnanışlar ve Tutumlar	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Sanat	Progress Prep. C.	1	1	-	1
	Progress 9. Class	3	2	1	1
	Teenwise 9	5	2	-	-
	Count Me In 10	-	-	-	1
	Silver Lining 11	8	1	-	-
	Count Me In 12	2	-	-	-
	Toplam (29)	19	6	1	3
Din	Progress 9. Class.	1	-	-	-
	Teenwise 9	1	-	-	-
	Silver Lining 11	1	-	-	-
	Toplam (3)	3	-	-	-
Genel Toplam (162)		82	36	17	27

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, değerler, inanışlar ve tutumlar kategorisine tüm metinlerde toplamda 162 kez yer verildiği görülmüştür. Toplumsal sınıf, okuma metinlerinde üç kez yer alırken yazma etkinlikleri, konuşma etkinliklerinde ve dinleme metinlerinde yer almamıştır. Meslek grupları, okuma metinlerinde üç kez, yazma etkinliklerinde iki kez, konuşma etkinliklerinde iki kez ve dinleme etkinliklerinde bir kez (toplam sekiz kez) belirlenmiştir. Sağlık, okuma metinlerinde bir kez, yazma etkinliklerinde bir kez, dinleme etkinliklerinde bir kez (toplam üç kez) belirlenmiş fakat konuşma etkinliklerinde yer almamıştır. Bölgesel kültür, okuma metinlerinde üç kez, yazma etkinliklerinde dört kez, konuşma etkinliklerinde bir kez ve dinleme etkinliklerinde iki kez (toplam 10 kez) ele alınmıştır. Kurumlar, okuma metinlerinde dört kez ve dinleme etkinliklerinde iki kez (toplam altı kez); gelenek ve toplumsal değişim, okuma metinlerinde bir kez; tarih (özellikle ikonlaşmış tarihi kişiler/olaylar), okuma metinlerinde 15 kez, yazma etkinliklerinde yedi kez, konuşma etkinliklerinde beş kez ve dinleme etkinliklerinde altı kez (toplam 33 kez); ulusal kimlik, okuma metinlerinde üç kez, yazma etkinliklerinde altı kez, konuşma etkinliklerinde üç kez ve dinleme etkinliklerinde bir kez (toplam 13 kez); yabancı ülkeler, devletler, insanlar, okuma metinlerinde 29 kez, yazma etkinliklerinde 10 kez, konuşma etkinliklerinde beş kez ve dinleme etkinliklerinde 11 kez (toplam 55 kez); sanat, okuma metinlerinde 19 kez, yazma etkinliklerinde altı kez, konuşma etkinliklerinde bir kez ve dinleme etkinliklerinde üç kez (toplam 29 kez); din, yalnızca okuma metinlerinde, üç kez ele alınmıştır. İncelenen kitaplarda güvenlik, azınlıklar, ideolojiler, politika ve mizah kategorisine ait hiçbir bulguya rastlanmadığından, bu kategoriler Tablo 7'ye eklenmemiştir.

Dört temel dil becerisi bazında kitaplar incelendiğinde, değerler, inanışlar ve tutumlar kategorisine ait öğelere en çok okuma becerisinde (82 kez), en az konuşma becerisinde (17 kez) yer verildiği görülmektedir. Alt kategoriler incelendiğinde etkinliklerde en çok yabancı ülkeler, devletler, insanlar (55 kez), daha sonra tarih

(özellikle ikonlaşmış tarihi kişiler/olaylar) (33 kez); en az toplumsal sınıf (bir kez), gelenek veya toplumsal değişim (bir kez) kategorilerine yer verildiği görülmektedir.

Beden Dili Kategorisine İlişkin Bulgular

Beden dili kategorisini, sözsüz iletişim, dil dışı özellikler (el/kol hareketi, yüz ifadesi, duruş, göz teması) oluşturmaktadır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan beden dili ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 8'de görülmektedir.

Tablo 8

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Beden Dili ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Beden Dili	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Sözsüz İletişim, Dil	Progress Prep. C.	3	-	-	-
Dışı Özellikler (el/kol hareketi, yüz ifadesi, duruş, göz teması...)	Ortaöğretim İng. 10	-	2	-	1
	Silver Lining 11	3	3	-	-
	Count Me In 12	1	-	-	1
Toplam (14)		7	5	-	2

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda beden dili kategorisine tüm metinlerde toplam 14 kez yer verildiği görülmüştür. Sözsüz iletişim ve dil dışı öğeler okuma metinlerinde yedi kez, yazma etkinliklerinde beş kez ve dinleme metinlerinde iki kez belirlenmiştir ancak konuşma etkinliklerinde yer almamıştır. Beden dili kategorisine en fazla okuma metinlerinde, yer verildiği görülmektedir. Konuşma etkinliklerinde ise tespit edilmemiştir.

Toplumsal Gelenekler Kategorisine İlişkin Bulgular

Toplumsal gelenekler kategorisi, misafir ağırlama örneği üzerinden dakiklik, hediye, giyim, yiyecek/içecek, davranış ve konuşma adetleri ve yasaklar ile misafirlikte kalma süresi gibi alt sınıflara ayrılmıştır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan kişiler arası ilişkiler ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 9'da görülmektedir.

Tablo 9

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Gelenekler ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Toplumsal Gelenekler	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Dakiklik	Silver Lining 11	1	1	-	-
Toplam (2)		-	1	-	-

(devam ediyor)

Tablo 9 (devam)

Toplumsal Gelenekler	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Hediyeleşme	Count Me In 10	1	-	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	-	1	-	-
	Toplam (2)	1	1	-	-
Giyim- Kuşam	Progress Prep. C.	1	2	-	-
	Count Me In 10	2	1	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	2	1	2	-
	Toplam (11)	5	4	2	-
Yiyecek – İçecek İkrarı	Silver Lining 11	2	-	-	-
	Toplam (2)	2	-	-	-
Davranış ve Konuşma Adetleri ve Yasaklar	Progress Prep. C.	9	1	1	1
	Progress 9. Class	1	-	-	-
	Teenwise 9	2	-	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	-	2	3	-
	Silver Lining 11	5	3	1	-
	Count Me In 12	-	-	-	1
	Toplam (30)	17	6	5	2
Genel Top. (47)		25	12	7	2

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, toplumsal gelenekler kategorisine tüm metinlerde toplamda 47 kez yer verildiği görülmüştür. Dakiklik, okuma metinlerinde bir kez, yazma etkinliklerinde bir kez (toplam iki kez) yer almıştır. Hediyeleşme, okuma metinlerinde bir kez ve yazma etkinliklerinde bir kez (toplam iki kez); giyim kuşam, okuma metinlerinde beş kez, yazma etkinliklerinde dört kez ve konuşma etkinliklerinde iki kez (toplam 11 kez); yiyecek ve içecek ikramı okuma metinlerinde iki kez; davranış ve konuşma adetleri ve yasaklar, okuma metinlerinde 17 kez, yazma etkinliklerinde altı kez, konuşma etkinliklerinde beş kez ve dinleme metinlerinde iki kez (toplam 30 kez) yer almıştır. Kalış (ziyaret) süresi kategorisinde herhangi bir bulguya rastlanmadığı için, bu kategori Tablo 9'a konulmamıştır.

Dört temel dil becerisi bazında kitaplar incelendiğinde, toplumsal gelenekler kategorisine ait öğelere en çok okuma becerisinde (25 kez), en az dinleme becerisinde (iki kez) yer verildiği görülmektedir. Alt kategoriler incelendiğinde metinlerde en fazla davranış ve konuşma adetleri ve yasaklar (toplam 30 kez) ilgili öğelere yer verilirken en az dakiklik (iki kez), hediyeleşme (iki kez) ve yiyecek-içecek ikramı (iki kez) öğelerine yer verilmiştir.

Törensel Davranışlar Kategorisine İlişkin Bulgular

Törensel davranışlar kategorisi dini tören ve ayinler; doğum, evlilik, ölüm, törenlerde seyircilerin tutumu ve kutlamalar, festivaller, danslardan oluşmaktadır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan kişiler arası ilişkiler ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Törenselle Davranışlar ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Törenselle Davranışlar	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Dini Tören ve Ayinler	Progress Prep. C.	1	-	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	1	-	-	-
	Toplam (2)	2	-	-	-
Doğum, Evlilik, Ölüm	Count Me In 10	1	-	-	-
	Ortaöğretim İng. 10	-	1	-	-
	Toplam (2)	1	1	-	-
Kutlamalar, Festivaller, Danslar	Progress Prep. C.	5	1	1	-
	Progress 9. Class	5	2	4	1
	Teenwise 9	3	1	-	-
	Count Me In 10	3	1	1	-
	Ortaöğretim İng. 10	2	3	3	2
	Silver Lining 11	2	-	-	-
	Toplam (40)	20	8	9	3
Genel Top. (44)		23	9	9	3

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, törenselle davranışlar kategorisine tüm metinlerde toplamda 44 kez yer verildiği görülmüştür. Dini tören ve ayinler, okuma metinlerinde 2 kez yer almıştır. Doğum, evlilik, ölüm, okuma metinlerinde 1 kez ve yazma etkinliklerinde 1 kez (toplam 2 kez) yer almıştır. Kutlamalar, festivaller, danslar, kategorisine okuma metinlerinde 20 kez, yazma etkinliklerinde 8 kez, konuşma etkinliklerinde 9 kez ve dinleme metinlerinde 3 kez (toplam 40 kez) yer verildiği görülmektedir. Törenlerde seyircilerin tutumu kategorisinde herhangi bir bulguya rastlanmadığı için, bu kategori Tablo 10'a eklenmemiştir.

Dört temel dil becerisi bazında kitaplar incelendiğinde, törenselle davranışlar kategorisine ait öğelere en çok okuma becerisinde (23), en az dinleme becerisinde (3) yer verildiği görülmektedir. Alt kategoriler incelendiğinde metinlerde en fazla kutlamalar, festivaller, danslar (toplam 40 kez), ile ilgili öğelere yer verilirken, en az dini tören ve ayinler (2) ile doğum, evlilik, ölüm (2) öğesine yer verilmiştir.

Ulusal Coğrafya Kategorisine İlişkin Bulgular

Ulusal coğrafya kategorisi, insanlar tarafından önemli kabul edilen coğrafi etkenler alt kategorisinden oluşmaktadır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan kişiler arası ilişkiler ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Ulusal Coğrafya ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Ulusal Coğrafya	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
	Progress Prep. C.	6	9	-	3
İnsanlar tarafından	Progress 9. Class	4	-	-	1
önemli kabul edilen	Teenwise 9	4	3	-	-
coğrafi faktörler	Ortaöğretim İng. 10	1	2	-	1
	Silver Lining 11	2	-	-	-
Toplam (36)		17	14	-	5

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, ulusal coğrafya kategorisine tüm metinlerde toplamda 36 kez yer verildiği görülmüştür. İnsanlar tarafından önemli kabul edilen coğrafi etkenler okuma metinlerinde 17 kez, yazma etkinliklerinde 14 kez ve dinleme metinlerinde beş kez belirlenmiştir. Ulusal coğrafya kategorisine en fazla okuma metinlerinde, en az konuşma etkinliklerinde yer verildiği görülmektedir.

Tektipleştirme Kategorisine İlişkin Bulgular

Tektipleştirme kategorisini, ulusa ait tipik bakış açısı veya semboller oluşturmaktadır. İncelenen ders ve öğrenci kitaplarında yer alan kişiler arası ilişkiler ile ilgili etkinliklerin sayısı Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12

İncelenen Öğrenci ve Çalışma Kitaplarında Yer Alan Tektipleştirme ile İlgili Etkinliklerin Sayısı

Tektipleştirme	Kitaplar	Okuma	Yazma	Konuşma	Dinleme
Ulusa Ait Tipik Bakış Açısı veya Semboller	Count Me In 12	2	-	-	-
Toplam (2)		2	-	-	--

Not. Tabloda yer verilmeyen kitaplarda çokkültürlülük öğelerine rastlanmamıştır.

İncelenen kitaplarda, tektipleştirme kategorisine okuma metinlerinde toplamda iki kez yer verildiği görülmüştür. Bu kategoride, cinsiyetçi tektipleştirme temalı, bir tane de görsel belirlenmiştir.

Görsellere İlişkin Bulgular

Kitaplar incelendiğinde çokkültürlülük öğesi içeren görsellere de rastlanmıştır. “Progress Preparatory Class” öğrenci ve çalışma kitabında 64, “Progress 9. Class” öğrenci ve çalışma kitabında 17, “Teenwise 9” öğrenci ve çalışma kitabında 25, “Count Me In 10. Grade” öğrenci ve çalışma kitabında 18, “Ortaöğretim İngilizce 10” öğrenci ve çalışma kitabında 13, “Silver Lining 11” öğrenci ve çalışma kitabında 66

ve “Count Me In 12. Grade” öğrenci ve çalışma kitabında dokuz çokkültürlülüğü temsil eden görsel bulunmaktadır. Çokkültürlülüğün görseller aracılığıyla en çok temsil edildiği kitap “Progress Preparatory Class” öğrenci ve çalışma kitabı (64 kez) iken, en az temsil edildiği kitap “Count Me In 12. Grade” öğrenci ve çalışma kitabıdır (dokuz kez).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Ders kitapları, öğretmene rehber olma ve öğrenme sürecini düzenleme dışında, öğrencilerin bilişsel ve sosyo-kültürel anlamda gelişimlerini destekleme işlevlerine sahiptir. Özellikle, kültürel olarak zemini güçlendirilmiş yabancı dil kitapları, öğrencilerin kendi dünyaları ve dış dünyaya bakış açılarını değiştirmede ve geliştirmede rol oynayabilir. Arıkan (2005, 2008), ders kitaplarının sınıfta kullanılan en önemli hatta bazen tek kaynak olduğunu ve toplumsal sınıf, cinsiyet gibi birçok sosyo-kültürel konuda, öğrencilerin düşüncelerini, inanç ve algılarını etkileme gücü olduğunu vurgulamaktadır.

İngilizce ders kitapları, kültür aktarımında yeri yadsınamaz bir kaynaktır fakat aktarılan kültürün tek kaynaktan ve tek yönlü olmaması gerekir (Toprak ve Aksoyalp, 2015). Araştırmada incelenen kitaplarda, öğretilmek istenen yabancı dili yansıtan hedef kültürün, baskın olduğu görülmüştür. Sadece “Ortaöğretim İngilizce 10” öğrenci ve çalışma kitabında, öğrencilerin sahip olduğu kültürü temsil eden kaynak kültüre, diğer kitaplara oranla daha fazla yer verilmiştir. Ortaöğretim İngilizce ders kitapları ve ithal (İngiltere, Amerika) basım İngilizce hazırlık ders kitaplarında, hedef dile ait kültürel öğelerin diğer kültürlerle ait öğelere oranla daha baskın olduğu görülmektedir. Alanyazındaki çalışmalarda, İngilizce ders kitaplarında çokkültürlülük öğelerinin göz ardı edildiği ve ağırlıklı olarak hedef kültüre yer verildiği belirtilmiştir. Bununla beraber, kaynak kültür, hedef kültür ve bunların dışında kalan uluslararası kültürel öğelere aynı oranda yer verilmesi gerektiği de belirtilmektedir (Çelik ve Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Erdoğan, 2015; Seban ve Uyanık, 2016; Üzülmez ve Karakuş, 2018; Zorba ve Çakır, 2019). İncelenen kitaplarda kaynak kültüre ilişkin öğelere (yabancı yazarlı ders kitaplarında olduğu gibi), hedef kültüre ilişkin öğelere oranla daha az yer verilmiştir. Byram (1997) ve Alptekin’e (2002) göre dil öğrenenlerin kültürel farkındalığını artırmaları ve ders içeriğine yabancı hissetmemeleri için, ders kitaplarında kendi kültürlerini yansıtan öğelere de yer verilmelidir. Yabancı dil öğrenenlerin, kültürel farklılık ve çokkültürlülüğün varlığını sezinlemekle kalmayıp bunları kendi kültürleri ile karşılaştırabilmeleri, alışkın oldukları kültüre ilişkin ders içerikleriyle karşılaşırlarsa olanaklı olabilmektedir.

Araştırmada, çokkültürlülük öğelerinin ilki olan, gündelik yaşam kategorisinde en fazla yiyecek ve içecekler alt kategorisine yer verildiği, diğer alt kategorilerin metin ve etkinliklerde oldukça az yer bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, çoğunlukla ülke/yemek eşleşmesi şeklinde olup bilişsel alanın bilgi düzeyinde kalmakla beraber, örneklerin yalnızca “Silver Lining 11” ve “Teenwise 9” öğrenci kitaplarında, farklı şekilde ele alındığı görülmektedir. Bu örneklerde, farklı kültürden iki gencin, birbirlerinin yemek öğünlerinin içeriğini ve yeme adetlerini tuhaf

karşılıklı diyalog ve okuma metnine yer verilmiştir. Yiyecek ve içecek konusuyla ilgili kültürel etkileşim içeren bu diyalog ve okuma metninde, konunun kültür şoku bağlamında ele alınması, nitelik bakımından olumlu bir sonuçtur ancak nicelik bakımından yeterli değildir. İngilizce, uluslararası ortak iletişim dili düzeyinde bir dil olduğu için, farklı coğrafyalardan anadili İngilizce olmayan kişilerle iletişim kurmak için kullanılma olasılığı oldukça yüksektir. Bu nedenle ders kitapları, kültürel olarak çokkültürlülüğü destekleyen içeriklere sahip olmalıdır. İngilizce ders kitaplarında İngiliz veya Amerikalıların baskın şekilde temsil edildiği diyaloglardan ziyade, farklı kültürel ve etnik yapılardan gelen kişilerin diyaloglarına daha fazla yer verilmesi, dil öğrencilerine çokkültürlü bakış açısı kazandırmak için önemli olabilir. Nault (2006) çalışmasında, kitap yazarları ve yayınevlerinin kitap hazırlarken kültürel yanlış anlaşılmalara, dil dışı iletişim unsurları, kültür şoku ve kültürlerarası ilişkilere önem vermesinin, ana dili İngilizce olmayan kişilerin birbirleriyle İngilizce iletişime geçtiği örnekler sunmasının, öğrenciler için daha yararlı olacağını savunmaktadır.

Yabancı dil kitaplarında, gündelik yaşam ve günlük rutinler sıklıkla yer verilen konuların başında gelmektedir. Kültürel etkileşim içinde olan bireylerin kendi yaşamlarından söz etmeleri, farklı kültürden birisinin yaşam tarzına merak duymaları olağan ve sık karşılaşılan bir durumdur. Nitekim Alptekin (2002), öğretim materyalleri ve etkinliklerinin, dil öğrencilerinin aşına olduğu, kendi yaşamları ile bağlantılı ve yerel olduğu kadar uluslararası içerikleri de kapsamaya gerektiği görüşündedir.

Araştırmada, kişiler arası ilişkiler kategorisinde çokkültürlülüğü yansıtan öğelere az sayıda rastlanmıştır. En fazla yer verilen öğe olan toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arasındaki ilişkiler, incelenen tüm kitaplarda bulunan metin ve etkinliklerde, sadece dört kez açıkça yer almıştır. Cunningsworth (1995), İngilizce kitaplarında toplumsal sınıflara doğrudan yer verilmediğini, sınıfsız toplum görüntüsü çizilse de kitaplar derinlemesine incelendiğinde, orta sınıfa ağırlık verildiğini belirtmektedir (akt. Arıkan, 2005). İncelenen kitaplarda İngiliz ve Fransız aristokratları ile Hindistan'daki toplumsal sınıflara yüzeysel olarak değinen iki ayrı okuma metni bulunmaktadır. İngilizce ders kitaplarında, toplumsal sınıflara bu kadar az yer verilmesi ve toplumsal sınıfların hepsinin yansıtılmaması, çokkültürlülüğün kazandırılması açısından kitapların yetersiz görülmesine neden olabilir. Nitekim çokkültürlülüğün gereklerinden biri de farklı sınıfları toplumda görünür kılmak ve sınıflar arasında empati ve saygıyı geliştirmektir.

Araştırmada, ilgili kitaplarda en fazla yer verilen kategorinin, 164 kez yer alma sayısı ile değerler, inanışlar ve tutumlar olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplarda en fazla yer verilen kategori olmasına rağmen hem alt kategorilerin kendi içindeki hem de sınıflar düzeyindeki dağılımı, dengeli şekilde yansıtılmamıştır. İncelenen kitaplarda, yabancı ülkeler, devletler, insanlar, alt kategoriler içinde en fazla yer verilen öğe olmasına rağmen, hedef dilin kültürüne ait şehir isimleri, sanatçı, sporcu ve bilim insanına daha fazla yer verilmiş olması sonuçlar açısından olumsuz bir özelliktir. Çünkü çokkültürlü eğitimin amaçları arasında, toplumda hâkim olan etnik

kimliğin her daim ön planda olması yerine, bütün etnik kimliklere eşit şekilde yer verilen bir yaklaşımın benimsenmesi vardır ve bu tutum ders kitaplarına da yansıtılmalıdır. Üzülmez ve Karakuş (2018), ortaokul İngilizce ders kitaplarını, çokkültürlülük açısından inceledikleri çalışmalarında, ortaokul İngilizce kitaplarında herhangi bir etnik kimliğin baskın olarak kullanılmadığını, bu açıdan bakıldığında kitapların bütün kimliklere eşit uzaklıkta olacak şekilde hazırlandığını ileri sürmektedirler. Bu tutumun ortaöğretim İngilizce ders kitaplarında da sürdürülmesi istenilen eğitim hedefleri arasında olmalıdır. Toplumsal yaşamın bir ürünü olarak ortaya çıkan kültürü, bütün alt boyutlarıyla ele almak, üstelik de bunu birden fazla toplumun kültürüne eşit mesafede durarak sağlamak altından kalkması zor bir görevdir. Ancak azınlıklar, etnik kimlik, önemli tarihi olay ve kişiler, toplumsal sınıf, ulusal kimlik, yabancı ülkeler, devletler, insanlar ilgi çekici olduğu kadar, çokkültürlülüğü yansıtmaları bakımından önemli başlıklardır. Çokkültürlülüğün tanımında geçen etnik köken, toplumsal sınıf ve kültür tanımlamasının en temel taşlarından olan tarih, çokkültürlü eğitim içeriği dışında bırakılmayacak kadar önemli unsurlardır. Çakır (2006), orta ve ileri seviye İngilizce eğitim araçlarında önemli tarihi dönemlere, toplumun düzen kurma biçimine, ulaşma, ticarete, kent yaşamı ve kırsal yaşama, sanat tarihine ve müziğe önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü yabancı bir kültürü anlamının en iyi yolu, o kültürün insanının alışkanlık, değer yargıları, inanç ve davranışlarını onların bakış açısından görebilmektir (Buttjes, 1991).

İncelenen kitaplarda, azınlıklar ve politika öğelerine yönelik herhangi bir bulgunun olmaması, din (3 kez) ve toplumsal sınıf (1 kez) öğelerine ilişkin çok az bulgunun belirlenmiş olması, dikkat çekici bir sonuçtur. Alanyazındaki çalışmalar, belirtilen öğelerden -özellikle yabancı yayınevlerine ait- kitaplarda bilinçli bir şekilde kaçınıldığını öne sürmektedir (Bulut ve Arıkan, 2015; Şimşek, 2018). Ders kitaplarında yiyecekler, festivaller gibi konularda çok sayıda örneğe rastlanırken işsizlik, sınıfsal farklılıklar, ırkçılık, politika, din ve cinsel yönelim gibi sorunlu ve rahatsızlık yaratacak konulara yer verilmemektedir (Başbay, Dimici ve Yıldız, 2018; Starkey, 2007; Virsa, 2016). Yapılan araştırmada incelenen kitapların bir kısmında, kültürel açıdan yansız olan veya hedef dilin kültürünün baskın olduğu ya da olumlu basmakalıp ifadelerle sunulduğu içeriklere de yer verildiği görülmektedir. Oysaki çalışmalar, kültürel içerik bakımından sınırlı, idealize edilmiş ve gerçekçi olmayan öğeler içeren ders kitaplarını eleştirirken bu tür içeriklerin farklı kültürlerle karşı yanlış ve yanlış tutum geliştirmede etkili olabileceğine dikkat çekmektedir (Hamiloğlu, 2013; Widdowson, 2005). Kitaplarda kültürlerle, ırk ve etnik kökenlere eşitlikçi yaklaşımdan uzak şekilde yer verilmesi veya bazı kültürlerin baskın şekilde yer bulması, çokkültürlülük açısından olumsuz bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Araştırmada, konuşma becerisi dışında kalan diğer üç beceride sözsüz iletişim ve dil dışı özelliklere az da olsa yer verildiği görülmüştür. Kramsch (1993), dili bağlamsal bakımdan beş boyuta ayırdığı modelinde, anlamı etkileyen etkenler arasında yüz ifadeleri, jestler ve vücut hareketlerinin de olduğundan söz etmektedir. Beden dili, yabancı dil öğretiminde ilk başta akla gelebilecek bir öğe olmamasına

karşın, iletişimde önemli bir yere sahiptir. Çakır (2006), jest ve beden hareketlerinin kültürel anlayışı güçlendireceğini öne sürmektedir. Bu nedenle hem metin ve etkinlikler hem de görseller aracılığı ile farklı kültürlere özgü beden dili öğelerine İngilizce ders kitaplarında daha fazla yer verilmelidir. Dil dışı bir özellik olan beden dili, bazen yansıtıcı bir hareket olarak ortaya çıkabildiği için, istemeden de olsa iletişimde yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Aynı beden hareketi, farklı toplumlarda farklı anlamlara gelebilir. Beden dili okuyamamadan kaynaklanan iletişim engelini en aza indirmek için, ders kitaplarında mümkün olduğu kadar fazla ve farklı kültüre ilişkin dil dışı öğelere yer vermek, ders kitapları için önemli bir kazanım olacaktır.

Araştırmada incelenen kitaplardaki metinlerde en fazla, davranış ve konuşma adetleri ve yasaklar alt kategorisi yer almaktadır. Yabancı dil öğretimi ve kültür birlikte düşünüldüğünde, yabancı dil öğrencilerine çokkültürlü bilinç ve kültürlerarası iletişim yetisi kazandırmada, öğrencilerin dilsel becerilerinin ve dil ötesi öğelere ilişkin farkındalıklarının beraber geliştirilmesi gerekmektedir. İngilizceyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin iletişime geçtiği durumlarda, davranış ve konuşma adetlerinin, kültürel farklılıkların temeli oluşturduğu söylenebilir. Bireyin ait olduğu toplumun dini, gelenekleri, değerleri ve etnik yapısının yansımaları bireyin davranış ve konuşmalarında kendini göstermektedir. Bu nedenle yabancı dil kitaplarında kültürel farklılık temelli davranış ve konuşma adetlerinin, farklılıkların hoş karşılandığı bir bağlam içinde verilmesi yerinde olacaktır. Byram (1997) kültürlerarası iletişim modelinde, dil öğrencilerinin dilsel ve dil ötesi farkındalıklarının geliştirilmesi ve ders kitaplarında buna yönelik görev ve etkinliklerin yer alması gerektiğini savunmaktadır.

Araştırmada, törensel davranışlara ilişkin bulgular incelendiğinde, dini tören ve ayinler; doğum, evlilik, ölüm ile ilgili öğelere neredeyse hiç yer verilmediği fakat kutlamalar, festivaller, danslar ile ilgili metin, etkinlik ve görsellere bütün kitaplarda yer verildiği görülmüştür. İncelenen her kitapta tören ve festivaller için bir tema ayrılmış olması ve Avrupa'dan Asya'ya uzanan coğrafyada yer alan farklı ülkelere ait tören ve festivallerin ilgi çekici görsellerle sunulması çokkültürlülüğün özendirilmesi bakımından olumlu bir özelliktir. Nitekim Çakır (2006), farklı grupların yaşam koşulları, arkadaşlık ilişkileri, kutladıkları festivaller, törenler ve evlilik gelenekleri hakkında kültürel temalı etkinliklerin genellikle başlangıç düzeyindeki öğrencilerde uygulandığını belirtmiştir. Ancak Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin kutlama ve festivallerine, neredeyse hiç yer verilmemesi yine incelenen kitaplarda kültürel öğelerin dağılımında görülen dengesizliğin, kültürel grupların temsilinde de kendini gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Şimşek (2018), İngilizce ve Türkçe ders kitaplarındaki kültürel içerikleri karşılaştırdığı çalışmasında, kültürel özelliklerin ve grupların dağılımında dengesizlik olduğu sonucuna ulaşmış, kitap içeriklerinde kültürel çeşitliliğe daha fazla yer verilmesi ve bütün kültürlerle eşit yaklaşılması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Araştırmada, "Count Me In 12. Grade" öğrenci ve çalışma kitapları dışında, çalışmaya konu olan diğer bütün kitaplarda coğrafi bölge ve etkenlere yer verildiği

görülmüştür. Yabancı dil öğretimi ve kültürü ele alan birçok çalışmada, coğrafya unsurunun ders kitaplarının içeriğinde yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir (Arıkan, 2008; Byram, 1997; Çakır, 2006). ADOÇP’de, dil öğrencilerinin genel yeterlilikleri bölümünde söz edilen dünya bilgisi kapsamında, öğrenilen dilin konuşulduğu ülke veya ülkelerin coğrafi bilgisine hakim olmanın önemli olduğu belirtilmektedir (Avrupa Konseyi, 2009). İngilizce, tüm dünyada kabul görmüş ortak yabancı dil durumunda olduğu için, coğrafi içeriklerin her kültürden ve bölgeden öğeleri kapsamı mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. İncelenen kitaplarda çoğunlukla Türkiye, Avrupa, Asya ve kısmen Avustralya’ya özgü coğrafi oluşumlar ve etkenlere yer verilmiş fakat Afrika’ya ilişkin coğrafi öğelere yer verilmemiştir. Elde edilen bulgular, Çelik ve Erbay’ın (2013) bulgularına göre; inceledikleri kitaplarda, çoğunlukla Avrupa, özellikle Almanya, Fransa ve İtalya’nın, kısmen de Japonya ve Çin gibi Asya ülkelerinin kültürlerine ilişkin içeriklere yer verildiğini fakat Afrika’ya yer verilmediğini belirtmektedirler. Coğrafi öğelerin kitaplarda eşit şekilde yer almaması, bazı bölgelerin dışarıda bırakılması, kitapların çokkültürlülük bakımından niteliğini düşürdüğü söylenebilir.

Araştırmanın tektipleştirme ögesine yönelik bulgular incelendiğinde, kitaplarda Çin, Japonya, Afrika ve kadın rolleri ile ilgili tektipleştirme örnekleri belirlenmiştir. Tektipleştirme, bir toplumun üyelerine yönelik, o toplumun üyelerinin bireysel özelliklerinin göz ardı edildiği, aşırı genelleme içeren ve çoğunlukla olumsuz olan baskılayıcı yargılardır. Belirli bir kültüre ait tipik betimlemeler yapmak, o kültüre mensup bireylere karşı yanlış, yetersiz ve taraflı bir bakış açısı geliştirebileceğinden, yanlış anlaşılmalara ve iletişim engellerine yol açabilmektedir. Dil öğrenme sürecine kültürlerarası farkındalığın dahil edilmesi, yanlı düşünceler, önyargı ve tektipleştirmeyi azaltmada önemli bir etkidir. ADOÇP’de kültürlerarası becerilerin, tektipleştirmenin üstesinden gelebilme yeteneğini de kapsadığı belirtilmektedir (CoE, 2002). İncelenen kitaplarda tektipleştirme ile ilgili çok az ögeye (3 kez) yer verilmiş olmasının, kültürlerarası iletişim ve çokkültürlülüğü desteklemesi bakımından olumlu bir nitelik olduğu söylenebilir.

Araştırmada incelenen kitaplarda çokkültürlülük öğelerinin dağılımı genel olarak incelendiğinde, sınıf düzeylerine göre dağılımın paralellik göstermediği, sayısal olarak sınıf düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. “Progress Preparatory Class” öğrenci ve çalışma kitaplarında 106, “Teenwise 9” öğrenci ve çalışma kitaplarında 61, “Ortaöğretim İngilizce 10” öğrenci ve çalışma kitaplarında 39, “Silver Lining 11” öğrenci ve çalışma kitaplarında 62 ve “Count Me In 12. Grade” öğrenci ve çalışma kitaplarında 13 çokkültürlülük göstergesi öge belirlenmiştir. İngilizce ders kitaplarında, farklı sınıf düzeylerinde farklı içeriklere yer verilmesi, sınıf düzeyi yükseldikçe kültürel öğelerin sunumunun nitelik ve nicelik bakımından artması beklenen bir sonuçtur. Ancak yapılan araştırmada, çokkültürlülük öğelerine, en az “Count Me In 12. Grade” öğrenci ve çalışma kitaplarında yer verildiği görülmüştür. Bu sonuç, ADOÇP ve ADP’de özellikle vurgulanan kültürel farkındalığı artırma yolu ile dil öğrencilerinde farklı kültürlere saygı geliştirme hedefiyle tutarlık

göstermemektedir. Aynı zamanda Alptekin (2002) ile Zorba ve Çakır'ın (2019) belirttiği sınıf düzeyi yükseldikçe kültürel öğelerin artması, soyut içeriklere daha fazla yer verilmesi ve kültürel şemaların bilinenden bilinmeyene doğru düzenlenmesi gerektiği görüşüyle de çelişmektedir.

Sonuç olarak, çokkültürlülük öğelerine en fazla İngilizce hazırlık sınıflarında kullanılan İngilizce ders ve çalışma kitaplarında ("Progress Preparatory Class"), en az 12. sınıfta kullanılan İngilizce ders ve çalışma kitaplarında yer verilmiştir. İncelenen kitaplarda, çokkültürlülük öğelerine hem sınıf düzeyinde hem de çokkültürlülük kategorileri bakımından sayısal olarak yetersiz, dağılım olarak da dengesiz şekilde yer verildiği söylenebilir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ileriki benzer çalışmalara, hazırlanacak İngilizce ders kitaplarına ve araştırmacılara kaynak olması açısından çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. İncelenen her bir kitapta kültürel içeriklere aynı oranda yer verilmesi gerekmektedir. Kültür gibi kapsamı geniş, soyut ve duyarlı bir kavram söz konusu olunca, uygulamalardan nesnel sonuçlar elde etmek oldukça zordur. Bu noktada dikkat edilmesi gereken konu, kültürel öğelerin niteliğidir. İncelenen kitaplarda, kültürel öğelerin genellikle derinliksiz ve basit bir yaklaşımla ele alındığı görülmüştür. Kültürel öğelere kitaplarda, düzey yükseldikçe basitten karmaşığa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir dizilimde yer verilmelidir. Sınıf düzeyi yükseldikçe, kültürel hedeflerin kültürler arasındaki farklılıklar hakkında bilinç oluşturmaktan, diğer kültürlerle karşı daha derinlikli bir bakış açısı ve tavır geliştirmeye doğru ilerletilmesi önerilmektedir. Bu bakımdan özellikle ortaöğretim son sınıfın Count Me In 12. Grade öğrenci ve çalışma kitaplarının kültürel öğeler ve görseller bakımından zenginleştirilmesi gerektiği söylenebilir.
2. İngilizce dersi öğretim programlarının hedeflerinden biri, uluslararası kültürel bakış açısı kazandırmaktır. Bu nedenle doğudan batıya her kültürün kitaplarda eşit şekilde yer bulması sağlanmalıdır. Hedef kültür öğelerinin baskın şekilde yer aldığı İngilizce ders kitapları, dil öğrencilerinin zihinlerine Amerikan veya İngiliz kültürüne özgü karakterlerin uluslararası değer olarak görüldüğü ve diğer kültürlerden gelen insanların değersiz olduğu fikrinin tohumlarını atabilir. İncelenen kitaplarda Avrupa ülkeleri, Türkiye, Çin, Japonya ve Hindistan'a ait kültürel ve coğrafi içeriklere ağırlık verildiği görülmüştür. Dolayısıyla İngilizce ders kitaplarında, Ortadoğu ülkeleri, Türkî Cumhuriyetler, Avustralya, Rusya ve kutup bölgelerine ait içeriklere de aynı oranda yer verilmesi önerilmektedir. İncelenen kitaplardan Silver Lining 11 ve Teenwise 9 öğrenci kitaplarının her temasında yer alan bir sayfalık kültür köşesi bölümünde, farklı kültürlerden örnekler yer verilmesi çokkültürlülük bakımından olumlu bir özelliktir. Söz edilen kültür köşesi bölümlerine okuma dışındaki diğer becerileri kapsayan etkinliklerin eklenmesi, örneklerin sayıca artırılması ve hatta bu tür örneklerin İngilizce

ders kitaplarının tamamına yayılması gerekmektedir. İncelenen diğer kitaplar ve hazırlanacak olan yeni kitaplarda da aynı tema içinde farklı ülkelerin kültürlerine yeterli sayıda yer verilmesi önerilebilir.

3. İncelenen kitaplarda metin ve diyaloglardaki kişilerin isimlerinin neredeyse tamamının İngilizce olduğu görülmüştür. İngilizce uluslararası bir dildir ve İngilizceyi ana dili olarak konuşmayan kişilerle iletişim kurulurken kullanılacak olması, oldukça muhtemeldir. İngilizce ders kitaplarının bütün kültürlerle eşit mesafede yaklaşmasının bir yolu da kitaplarda yer alan diyaloglarda, farklı ülkelere kişilerin isimlerini kullanmaya ve seçilen isimlerle uyumlu görselleri koymaya dikkat etmektir. Bu nedenle İngilizceyi ana dili olarak konuşmayan kişilere, diyaloglarda daha çok yer verilmesi önerilebilir.
4. Yapılan araştırmanın bulgu ve sonuçlarından, program geliştirme çalışmalarında ve yeni hazırlanacak ders kitaplarında yararlanması ve MEB tarafından kaynak olarak değerlendirilmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Akdağ, E., Ertopcu, F.D., Bektaş, K. U., Özadalı, S. U. ve Kaya, T. (2018). *Silver lining 11 öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Alptekin, C. (2002). Towards intercultural communicative competence in ELT. *ELT Journal*, 56(1), 57-65. doi: 10.1093/elt/56.1.57
- Arıkan, A. (2005). Age, gender and social class in elt coursebooks: a critical study. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 9-38. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED494162.pdf>
- Arıkan, A. (2008). Topics of reading passages in elt course books: What do our students really read? *The Reading Matrix*, 8(2), 1-16. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED506222.pdf>
- Arslan, A. ve Çalmaşur, H. (2018). Okul yöneticilerinin çokkültürlü eğitim tutumlarına ve demokratik tutumlarına ilişkin görüşleri: Bir karma yöntem çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 6(12), 163-194. doi: 10.18009/jcer.425761
- Avrupa Konseyi. (2009). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni: Öğrenme-öğretme-değerlendirme*. Ankara: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları.
- Başbay, A., Dimici, K. ve Yıldız, B. (2018). Hazırlık sınıfı İngilizce ders kitabının çokkültürlülük açısından incelenmesi: English file örneği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 175-200. doi: 10.31464/jlere.426780

- Bateman, B., and Mattos, M. (2006). An analysis of the cultural content of six Portuguese textbooks. *Portuguese Language Journal*, (1), 1-17. Retrieved from <https://ensinoportugues.org/wp-content/uploads/2011/05/Textbooks.pdf>
- Bulut, E., Şentürk, S., Baydar-Ertopcu, F. ve Umur-Özadalı, S. (2018). *Teenwise 9 öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Bulut, M. ve Sarıçam, H. (2016). Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarında çokkültürlü kişiliğin çokkültürlü eğitim tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 322-295. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kusbd/issue/19382/205705> adresinden edinilmiştir.
- Bulut, M., and Arıkan, A. (2015). Socially responsible teaching and English language coursebooks: Focus on ethnicity, sex, and disability. *E-Journal of Yaşar University*, 10, 13-20. Retrieved from <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/5000080370/5000140439.pdf>
- Buttjes, D. (1991). Mediating languages and cultures: the social intercultural dimension restored. In Buttjes, D., and Byram, M. (Eds.), *Mediating languages and cultures: towards an intercultural theory of foreign language education* (pp. 3-16). England: Dotesios Printers Ltd.
- Byram, M. (1997). *Assessing intercultural competence in language teaching*. England: WBC Books Manufacturers Ltd.
- Canatan, K. (2009). Avrupa toplumlarında çokkültürcülük: Sosyolojik bir yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 80-97. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi6pdf/canatan_kadir.pdf adresinden edinilmiştir.
- Carlson, M., Rabo, A. ve Gök, F. (Derleyenler). (2011). *Çokkültürlü toplumlarda eğitim*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Council of Europe. (2002). *Developing the intercultural dimension in language teaching. a practical guidebook for teachers*. Strasbourg: Council of Europe.
- Council of Europe. (2003). *Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Çakır, İ. (2006). Developing cultural awareness in foreign language teaching. *Turkish Online Journal of Distance Education*, 7(3), 154-161. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/26442289-Developing-Cultural-Awareness-In-Foreign-Language-Teaching>
- Çakır, İ. (2010). The frequency of culture-specific elements in the elt coursebooks at elementary schools in Turkey. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 4(2), 182-189. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED552914.pdf>

- Çelik, S., and Erbay, Ş. (2013). Cultural perspectives of Turkish elt coursebooks: Do standardized teaching texts incorporate intercultural features? *Education and Science*, 38(167), 336-351. Retrieved from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.957.2671&rep=rep1&type=pdf>
- Çimen, F., Tigin, B. T., Demir, E., Çokçalışkan A. ve Fındıkçı G. (2018). *Count me in 10. grade öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Demir, S. (2012). Öğretmen eğitimi bağlamında bir öğrenme ve değerlendirme yöntemi olarak portfolyo. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(32), 237-259. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423879544.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Demirbaş, M. N. (2013). Investigating intercultural elements in English coursebooks. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 291-304. Retrieved from <http://anyflip.com/zgbh/akuw/basic>
- Demirbilek, H. İ., Altunay, A. G., Çınar, Y. A., Dakni, E. A., Fırat, J., Tamer, Z., ..., Yurt, M. N. (2018). *Progress preparatory class ortaöğretim hazırlık sınıfı öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Doytcheva, M. (2016). *Çokkültürlülük [Multiculturalism]*. (T. Akıncılar-Onmuş Çev.). İstanbul: İletişim. (2009).
- Dybiec, J. (2005). Textbooks as tourist guide books? Current trends in teaching culture in foreign language education. In Misztal, M. and Trawiński, M. (Eds.), *Studies in teacher education* (pp. 89-97). Krakow: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej. Retrieved from <http://members.chello.pl/university/Language,%20Literature%20and%20Culture.pdf#page=89>
- Erdoğan, F. (2020). İlköğretim matematik eğitiminde velinin ev ödevine katılımı tartışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15(22), 1481-1510. doi: 10.26466/opus.658582
- Erdoğan, S. B. (2015). *Acquiring intercultural competence from coursebooks: an analysis of learning tasks in the coursebook the big picture* (Unpublished master's thesis). Çağ University, Mersin.
- Genç, A. (2002). İlk ve ortaöğretim okullarında yabancı dil ders kitabı seçimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(22), 74-81. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/87896> adresinden edinilmiştir.
- Günday, R. (2013). Çok dillilik ve çok kültürlülük bağlamında yabancı dil öğretimine toplumdilbilimsel yaklaşım. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8(10), 313-330. <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=5121> adresinden edinilmiştir.

- Hamiloğlu, K. (2013). Pre-service teachers' views on the presentation of culture in efl coursebooks. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 8(1), 38-55. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1127599.pdf>
- Karataş, Ç. G. (2018). *Ortaöğretim İngilizce 10 öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Kymlicka, W. (2020). Çokkültürlü yurttaşlık, azınlık haklarının liberal teorisi [Multicultural citizenship a liberal theory of minority rights]. (A. Yılmaz Çev.). İstanbul: Ayrıntı (1998).
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim İngilizce dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=342> adresinden edinilmiştir.
- Nault, D. (2006). Going global: Rethinking culture teaching in elt contexts. *Language, Culture and Curriculum*, 19(3), 314-328. doi: 10.1080/07908310608668770
- Neel, R. G. (1981). *Sosyal davranışta araştırma yöntemleri* [Research methods in social behavior]. (A. C. Baysal, Çev.). İstanbul: Fatih. (1981)
- Özsavaş, A., Arıran, Y. A., Kodalak, B., Özen, E., Yener, G., Erdebil, İ., ..., Pıçakçı, S. (2018). *Progress 9. class B1/B1+ öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Öztürk, T. ve Özkan, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, (1), 172-204. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s8m
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek*. Ankara: Phonix Yayınevi.
- Saraç, H. S. ve Arıkanç, A. (2010). Yabancı dil ders kitaplarında hedef kültür bilgisini incelemede kullanılabilirlik kontrol listesi uygulaması. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1-2), 45-56. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423902903.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Seban, D. ve Uyanık, H. (2016). Türkiye'de çokkültürlü eğitim: 1-5. sınıf programlarında yer alan kazanımların analizi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 1-18. doi: 10.14527/pegegog.2016.001
- Sinan, S. (2019). *Öğretmenlerin eğitimde çokkültürlülük üzerine algularının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Starkey, H. (2007). Language education, identities and citizenship: Developing cosmopolitan perspectives. *Language and Intercultural Communication*, 7(1), 56-71. doi: 10.2167/laic197.0

- Şimşek, M. R. (2018). Yabancılar için İngilizce ve Türkçe ders kitaplarındaki kültürel içeriklerin karşılaştırması. *Bilig*, 84, 301-327. Retrieved from <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2283-published.pdf>
- Taştekin, E., Yükçü, B. Ş., İzöglu, A., Güngör, İ., Işık, U. A. ve Demircioğlu, H. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının ve algılarının incelenmesi. *Hacettepe Journal of Educational Research*, 2(1), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/226980> adresinden edinilmiştir.
- Toprak, T. E., and Aksoyalp, Y. (2015). The question of re-presentation in efl coursebooks: Are learners of English taught about New Zealand? *International Journal of Society, Culture & Language*, 3(1), 91-104. Retrieved from http://www.ijsc.net/article_9933_3.html
- Tran, T. K., and Duong, T. M. (2018). The effectiveness of the intercultural language communicative teaching model for efl learners. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education*, 3(6), 1-17. Retrieved from <https://sfl.education.springeropen.com/articles/10.1186/s40862-018-0048-0>
- Tuncel, G. ve Balcı, A., (2016). Çokkültürlülük ve barış eğitimi için model geliştirme. *Kesit Akademi Dergisi*, 2(6), 41-60. doi: 10.18020/kesit.87
- Uygur, N. (1996). *Kültür kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üzülmez, K. Y. ve Karakuş, F. (2018). Ortaokul İngilizce dersi öğretim programının ve İngilizce ders kitaplarının çokkültürlülük açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 13(11), 773-802. doi: 10.7827/TurkishStudies.13567
- Virsa, R. (2016). *Teaching culture through English language coursebooks* (Unpublished master's thesis). Tallinn University School of Humanities, Tallin.
- Wagner, Q. and Geraldine, P. (2013). Multiculturalism overview. *Salem Press Encyclopedia*. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ers&AN=89158253&lang=tr&site=eds-live&authtype=ip,uid>
- Widdowson, H. G. (2005). *Teaching English as a global language*. Tokyo: Oxford University Press.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zorba, M. G., and Çakır, A (2019). A case study on intercultural awareness of lower secondary school students in Turkey. *Novitas-Royal (Research on Youth and Language)*, 13(1), 62-83. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=EJ1214200>.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma, dergimize 01.01.2020 tarihinden önce gönderildiği için etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır.

Investigation of the English Books in Secondary Education Within the Context of Multiculturalism¹

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date	Published Date
Research Article	10.28.2019	05.30.2020	06.01.2020

Derya Özen ² and Miray Dağyar ³
Akdeniz University

Abstract

It is aimed in this research to present to what extend the items such as everyday living, living conditions, interpersonal relations, values, beliefs and attitudes, body language, social conventions, ritual behaviours, geography and stereotypes are included in the English language course books was targeted, in the light of multiculturalism through emphasizing globalisation and global citizenship. In the study, qualitative research methods were carried out in the analytical research design and document analysis was conducted. Texts in English course books, workbooks and teachers' books take part in preparatory, 9, 10, 11 and 12. grades in secondary education, in the 2018-2019 academic year were investigated with reference to reading, writing, speaking and listening parts and visuals in the books were studied. Items within the scope of sociocultural knowledge in the section of User/Learners' Competences in Common European Framework for References are treated as the criteria for multiculturalism. In this study, the literature review has been employed as a descriptive data collection method and data were analyzed by descriptive content-analysis method. Values, beliefs and attitudes is the most emphasized category and interpersonal relationship is the least emphasized category in the books analysed. The multicultural items are mostly represented in Progress Preparatory Class students' book and workbook and least represents Count Me in 12. Grade students' book and workbook. Findings elaborated that there is an imbalance in the distribution of cultural items in terms of quality and quantity in the course books which are analyzed. Findings are not in line with the aims of foreign language teaching programmes of secondary schools and fundamental principles of multiculturalism.

Keywords: Common European framework of reference for languages, European language portfolio, culture, multicultural education, course book.

¹This study was produced from the first author's master thesis titled "Investigation of the English Coursebooks in Secondary Education Within the Context of Multiculturalism"

²Corresponding Author: Master of Science, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, E-mail: deryasezer7@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7368-769X>

³Assist. Prof. PhD., Faculty of Education, Department of Educational Sciences, E-mail: mdagyar@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7129-9236>

Purpose and Significance

In Turkey, English coursebooks mostly include cultural aspects of the target language and quite a few elements referring multiculturalism (Bulut and Arıkan, 2015; Çakır, 2010; Çelik and Erbay, 2013; Demirbaş, 2013; Erdoğan, 2015; Seban and Uyanık, 2016; Üzülmez and Karakuş, 2018). In order to overcome this deficiency mentioned in the literature, the English curriculum and English textbooks were revised in parallel with the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the European Language Portfolio (ELP) between 2011 and 2018 by the Ministry of National Education. The purpose of the study is to determine to what extent cultural awareness and cultural transfer that are taken into consideration as a necessity of foreign language education are reflected in the revised secondary education English textbooks; to what extent multicultural context is included in reading, writing, speaking and listening activities. Additionally, the visuals in the books have been examined whether they include culture specific elements. The elements representing multiculturalism are determined as everyday living, living conditions, interpersonal relations, values, beliefs and attitudes, body language, social conventions, ritual behaviours, geography and stereotypes (Council of Europe, 2003). The research problem is to determine to what extent multicultural elements are included in the English coursebooks that are used in secondary education institutions of the Ministry of National Education in 2018-2019 academic year.

Since English coursebooks are the fundamental material used in foreign language education in Turkey, despite their limitations, they are one of the most important sources of interaction of the students in the language learning process. Therefore, the content should be prepared meticulously and enriched as much as possible. Increasing cultural awareness is one of the goals of foreign language education according to CEFR and this study could be considered being important for drawing attention to the question of how much this issue takes place in the secondary language foreign language curriculum and to be a reference during preparation of the following English coursebooks.

Method

Qualitative research methods were carried out in the analytical research design in order to study the multicultural elements in the secondary school textbooks. Document analysis method was used in order to collect the data of the research. The study group of the research consists of students' coursebook, students' workbook and teacher's guidebook named "Progress Preparatory Class", "Progress 9. ClassB1 / B1 +", "Teenwise 9", "Count Me In 10", "Ortaöğretim İngilizce 10", "Silver Lining 11" and "Count Me In 12" that were used in secondary education institutions in 2018-2019 academic year.

In the study, CEFR (CoE, 2003), which is the basis of the curriculum of the English course was used to determine the elements of multiculturalism. Items under the title of sociocultural knowledge in User / Learner Competence chapter in CEFR

(CoE, 2003) and cultural elements checklist prepared by Byram (1997) and developed by Dybiec (2005, p. 94) to evaluate cultural contents were examined. A criterion list consisting of 9 main and 46 sub-categories was prepared. Texts and visuals in English preparatory, 9, 10, 11 and 12. grade coursebooks and workbooks and listening activities in teacher's guidebooks were examined according to the checklist. Paragraphs and sentences imply multiculturalism were identified individually and recorded under each category of multiculturalism. As a result, 4085 multicultural text and data sets were created. Descriptive analysis technique was employed in the analysis of the data. The frequency of repetition of multicultural elements in the texts according to the checklist was recorded.

In order to ensure the validity of the data set and criteria list created in the study, the opinions of three experts were asked. In order to ensure reliability, the data set was coded three times (two months apart) at different times by the researcher and reliability analysis was made based on the time-dependent invariance criterion, taking into account the coding similarities and differences.

Results

The total number of multicultural elements identified in the activities aimed at four main language skills in the coursebooks and workbooks and in the listening texts of teacher's guidebooks are as follows:

In "Progress Preparatory Class" coursebook and workbook 106, in "Teenwise 9" coursebook and workbook 61, in "Ortaöğretim İngilizce 10" coursebook and workbook 39, in "Silver Lining 11" coursebook and workbook 62 and in "Count Me In 12. Grade" coursebook and workbook 13 multicultural specific items were identified.

In this part of the research, secondary school English coursebooks were analyzed on the basis of everyday living, living conditions, interpersonal relations, values, beliefs and attitudes, body language, social conventions, ritual behaviours, geography and stereotypes criteria. The total number of multicultural specific items in the books is 357.

The distribution of the multicultural elements in the books is imbalanced. Values, beliefs and attitudes is the most emphasized category and interpersonal relations are the least emphasized category in the books analysed. The distribution of items in the books examined regarding categories is as follows: Daily life 31, living conditions 16, body language 14, social conventions 47, ritual behaviors 44 and national geography 36 times. Due to the negative effect resulting from stereotypes (3), keeping the number low of this item is a positive feature for the books examined.

In addition, multiculturalism is mostly represented through visuals in "Progress Preparatory Class" coursebook and workbook (64 times), and least represented in "Count Me In 12. Grade" coursebook and workbook (9 times).

Discussion and Conclusions

It was seen that the distribution of multicultural elements did not show parallelism with respect to class levels; there was a significant difference between class levels; target culture was dominant in the books that are subject to the study. This result is not consistent with the goal of developing respect for different cultures through raising cultural awareness which is especially emphasized in the CEFR and ELP in students who learn foreign languages. At the same time, it contradicts with the view presented by Alptekin (2002) and Zorba and Çakır (2019) that the higher class levels become, the more cultural elements should be included and the more abstract content should be used and also the cultural schemes should be arranged from known to unknown.

According to the findings of the study, the following conclusions were reached:

It was concluded that the food and beverages subcategory was the most common in the daily life category and that the other subcategories were found very little in the text and activities.

Elements representing multiculturalism in interpersonal relations category were rarely found. The lack of social classrooms in the English textbooks and the lack of representation of all social classes may cause the books to be considered inadequate in terms of gaining multiculturalism. Indeed, one of the requirements of multiculturalism is to make different classes visible in society and to develop empathy and respect between classes

It is seen that values, beliefs and attitudes category was the mostly encountered elements in the books (164 times). Although it is the most frequently used category in the books examined, the distribution of both subcategories within classes and at the level of classes is not reflected in a balanced way.

The fact that there is no evidence of minorities, ideologies and politics, in the books examined, and that there are very few findings regarding religion (3 times) and social class (1 time) is a remarkable result. The lack of an egalitarian approach to cultures, racial and ethnic origin, or the predominance of some cultures in the books is a negative situation in terms of multiculturalism.

It was observed that non-verbal communication and non-linguistic features were included to a certain extent. However, more items for body language of different cultures should be included in the English coursebooks, both through texts, activities and visuals.

The most common sub-category elements in the texts are behavioural and conversational conventions and taboos. When foreign language teaching and culture are considered together, it is necessary to develop the linguistic skills and awareness of trans-linguistic elements together in order to provide multicultural awareness and intercultural communication skills to students who learn foreign languages.

Religious observances and rites, birth, marriage, death is almost non-existent. However, text, activities and visuals related to celebrations, festivals, and dances were included in all books. The results show an imbalance in the distribution of cultural elements and the representation of cultural groups.

In the books of the study, geographical formation and factors are mostly about Turkey, Europe, Asia and partly about Australia. Geographical elements about Africa were not mentioned. It can be said that the geographical elements are not included equally in the books, and the exclusion of some regions reduces the quality of the books in terms of multiculturalism.

One each sample of stereotype about China, Japan, Africa and women's roles were identified. The fact that there are few elements (3 times) related to stereotypes in the books examined is a positive quality in terms of supporting intercultural communication and multiculturalism.

Consequently, multicultural specific items are mostly represented in "Progress Preparatory Class" students' book and workbook and least represented "Count Me in 12. Grade" students' book and workbook. Findings show that there is an imbalance in the distribution of cultural items in terms of quality and quantity in coursebooks which were analyzed. Findings are not in line with the aims of foreign language teaching programmes of secondary schools and fundamental principles of multiculturalism. According to the results obtained from the research, various suggestions were made in terms of reference to researchers, similar future studies and following English coursebooks.

The Ethical Committee Approval

The ethical committee approval is not compulsory for this research because it was sent to our journal before 01.01.2020.